

AMERIČKA REVOLUCIJA – PROBLEM DRUŠTVENE STRATIFIKACIJE I MIT O DEMOKRACIJI I OPĆOJ JEDNAKOSTI

Luka Pejić

Američki revolucionarni pokret 18. stoljeća bio je prilično radikaln u svojim političkim implikacijama, ako pritom uzmemo u obzir europski apsolutistički monarho-feudalni model i njegove pripadajuće doktrine kao svojevrsni kontrast događanjima na sjevernoameričkom kontinentu. Postavlja se pitanje kakav su utjecaj imali republikanski ideali predstavničke demokracije na rano američko društvo i kako ocijeniti taj proces? Također, potrebno je demistificirati naizgled egalitaristički diskurs američkog Ustava (1787.) kako bi se bolje shvatila politička i ekonomska motivacija koja se krila iza ovog važnog dokumenta. Cilj ovog rada je prije svega ukratko obraditi problem društvene stratifikacije u vremenu neposredno prije, tijekom i nakon Revolucije, odnosno pridružiti određene društvene grupacije pripadajućem kontekstu.

Po završetku Sedmogodišnjeg rata (1756. – 1763.)¹ Francuska je izgubila značajan dio teritorija u Sjevernoj Americi te je Velika Britanija zauzela položaj najmoćnije svjetske sile. Britanci su već načinili prve korake prema ostvarivanju industrijske revolucije, a njihovi su trgovački brodovi bili daleko ispred konkurencije po profitu i rutama koje su kontrolirali. Ipak, Britansko Carstvo borilo se s mnogim problemima – ogromni vojni stroj postao je veliki financijski teret, mornarica je nakon rata bila u nezavidnom stanju, korupcija je bila sveprisutna u političkim krugovima, irsko nacionalno pitanje imalo je vlastiti značaj i težinu. Osim toga, najvrjednije kolonije, one američke, nalazile su se gotovo pet tisuća kilometara od londonske metropole, što je predstavljalo veliki problem za transport, komunikaciju i upravljanje. Nakon uvođenja nekoliko novih zakonskih odredbi,

¹ Isti jer rat u američkoj historiografiji poznat i kao Francusko-indijanski rat te je trajao od 1754. do 1763.

koje su imale negativan utjecaj na ekonomsku djelatnost stanovništva u američkim kolonijama pod britanskom krunom, počele su se javljati prve ideje o odvajanju i američkoj samostalnosti.

Promjenjiva historiografska paradigma

Studije o uzrocima i motivima Američke revolucije, koja se okvirno može ograničiti na razdoblje od 1773. i tzv. bostonske čajanke, koja je predstavljala jednu od prvih direktnih akcija protiv britanske vlasti, do 1783. i potpisivanja mirovnog sporazuma u Parizu, i dalje daju različite, a nerijetko i kontroverzne rezultate.

Ako ćemo se voditi stavom postmodernističkih historioografa poput Edwarda H. Carra ili Keitha Jenkinsa kako je interakcija između povjesničara i promatranog problema relativna, odnosno promjenjiva, tada bi se pitanje Američke revolucije i historiografskog pristupa prema istoj moglo uzeti kao gotovo savršeni primjer međuovisnosti suvremenih paradigmi i načina na koji tumačimo neka zbivanja.

Do početka 20. stoljeća i prvih značajnijih kritika revolucije, Washington i ostali predvodnici američkog rata za neovisnost predstavljali su ideale i gotovo mitološke figure za povjesničare koje nije pretjerano zanimala prošlost izvan granica SAD-a. Nakon Građanskog rata (1861. – 1865.) javila se potreba za stvaranjem povijesti koja će propagirati nacionalno jedinstvo u vrijeme animoziteta Sjevera i Juga. Jedan od značajnijih američkih historioografa tog vremena bio je i George Bancroft (1800. – 1891.) koji je u deset svezaka svoje *Historije Sjedinjenih Država od otkrića Amerike* slijedio

Potpisivanje Deklaracije neovisnosti (1776.)

legendu o američkoj revoluciji koju su proveli rodoljubi, potaknuti anglosaksonskim duhom, u korist čovječanstva.

Počevši s Charlesom Beardom (1874. – 1948.), poznatim američkim povjesničarom, javljaju se prve radikalne kritike ranog američkog društva i politike, a to dolazi posebno do izražaja 1930-ih godina kada marksistička interpretacija postaje sve zastupljenija. Iz današnje perspektive tako što je moguće obrazložiti kao posljedicu gospodarske krize (Velika depresija) koja je nagnala mnoge intelektualce na klasnu interpretaciju društvenih odnosa. Kako god bilo, poslije Drugog svjetskog rata marksistička paradigma u SAD-u biva odbačena. Štoviše, određeni su povjesničari, poput Edmunda Morgana, Benjamina Wrighta i Roberta Browna, naglašavali umjerenost predvodnika borbe za saveznu republiku te su smatrali kako do revolucije uopće nije ni došlo. Potreba američke historiografije da "ukroti" revoluciju bila je odraz hladnoratovske politike, a poznato je da je i Ho Ši Min, komunistički borac za ujedinjenje Vijetnama, rekao kako je inspiraciju pronašao u američkoj revoluciji iz 18. stoljeća. (*The New American History*, 1997: 26)

Suvremena ili postmodernistička historiografija naglasak stavlja na socijalnu povijest i društvenu ulogu do sada uglavnom zanemarenih grupacija poput žena, robova, urođenika i radnika, pritom dekonstruirajući ranije prihvaćene "velike priče", čime je shvaćanje i istraživanje Američke revolucije ponovno izmijenjeno u odnosu na prethodna desetljeća i pripadajuće popularne paradigme.

Charles A. Beard

Razjedinjeno društvo

Služeći se rječnikom sociologije, društvena stratifikacija, inače termin djelomično preuzet iz geologije,² može se definirati kao pojava koja se javlja kada su društvene razlike hijerarhijski organizirane s obzirom na određene čimbenike nejednakosti poput ugleda, reputacije, kapitala, zanimanja, obrazovanja, vještina, spola, rase, nacionalnosti, itd. Tijekom 18. i 19. stoljeća javile su se teorije koje su naglašavale biološke razloge kao uzroke društvenih nejednakosti. Na taj su način mnogi prihvatili ideju o nadmoćnim i inferiornim pojedincima i/ili kolektivima, predstavljajući

² Stratifikacija, općenito govoreći, označava taloženje slojeva, što bi se u društvenim znanostima moglo protumačiti kao stvaranje klasa. Izvor: Saunders, Peter, 1990, *Social Class and Stratification*, Routledge, London, str. 1

spomenuti problem nepremostivim. (Bottero, 2005: 5, 20)

Slične se zamisli mogu prepoznati i u stavovima određenih američkih uglednika iz 18. i 19. stoljeća. Alexander Hamilton (1755. – 1804.), utjecajni američki političar i desna ruka Geoga Washingtona, bio je jedan od najgorljivijih pristaša nove američke aristokracije. Svoju političku filozofiju jednom je prigodom opisao rekavši sljedeće: "Sva su društva međusobno razjedinjena na manjinu i većinu. Prvoj grupi pripadaju bogati i utjecajni, dok drugu grupu čini masa. Ljudi su nemirni i prevrtljivi, rijetko dobro promisle prije nego što donesu odluku. Zato dajmo prvoj grupi stalni udio u vlasti. Nitko osim njih ne može održati demokraciju." (Zinn, 2003: 72) Kada su američki "očevi osnivači" (eng. Founding Fathers) spominjali "narod", niti na kraj pameti im nije bila ideja demokracije u smislu političkog pluralizma i otvorene mogućnosti za političku participaciju širokih masa. Upravo suprotno, sama pomisao na tako što činila im se odbojnom. Prema njima, pravo sudjelovanja u političkom odlučivanju mogli su imati jedino imućni bijelci, dok su ostali bili isključni. Bez obzira na to, u usporedbi s primjerice europskim monarhijama tog vremena, ovakva koncepcija činila se revolucionarnom ili u najmanju ruku – drugačijom.³ (Reynolds, 2010: 78)

Povjesničar John C. Miller napisao je kako su mnogi vlasnici plantaža iz Virginije vjerovali da vlast mora ostati u rukama gospode koja nikada neće biti izjednačena s običnim pukom. "Je li istina", pitali su, "da je pojedincima od porijekla i bogatstva, u svakoj vladi koja je slobodna, povjerena moć i čast veća nego ostatku naroda? Kada bi bilo suprotno oni ne bi uživali jednaku slobodu kao običan puk." (Miller, 1965: 498)

Charles A. Beard je, nakon detaljne studije poreznih dokumenta i imovine američkih političara iz vremena revolucije, u svojoj knjizi *"An Economic Interpretation of the Constitution of the United States"* (1913.) izdvojio četiri marginalizirane društvene grupe koje su postojale u Sjedinjenim Američkim Državama oko 1787. godine. Među njima su se našli robovi, sluge, siromašni bijeli muškarci, i žene. S druge pak strane, imućno stanovništvo bilo je razdijeljeno između bogatih zemljoposjednika i

³ David Reynolds navodi kako je nova nacija nastojala u potpunosti živjeti s motom savezne države New Hampshire "Živi slobodno ili umri". Pomalo idealistički piše da je sloboda bila utkana u same temelje SAD-a. (Reynolds, 2010: xxi)

Thomas Paine (1737. – 1809.) – radikalni otac osnivač SAD-a

Thomas Paine, britanski pisac i disident, ostvario je značajan utjecaj na Američku revoluciju, zastupajući političku filozofiju koju je temeljio na idejama Williama Godwina, Jean-Jacques Rousseaua, Johna Locka i drugih europskih racionalista i prosvjetitelja. Godine 1774., na poziv Benjamina Franklina, odselio se u Philadelphiju te je ubrzo počeo s pisanjem propagandnih materijala. Jedan od prvih eseja koje je objavio zvao se *African Slavery in America* (1775.), gdje je iznio žestoku kritiku ropstva kao nemoralnog čina. Godinu dana kasnije napisao je svoj najpoznatiji pamflet *Common Sense*, koji je bio prvi argumentirani napad na britanskog kralja Georgea III. (1738. – 1820.). Nakon što je u tri mjeseca pamflet prodan u 100,000 primjeraka, Paine je dobio epitet jednog od predvodnika nadolazeće revolucije. Osim toga, Paine je bio uključen i u ranu fazu Francuske revolucije te je napisao knjigu *Rights of Man* (1791.), gdje je zagovarao društvenu jednakost i pravo na narodnu pobunu. Zbog kritike jakobinskog terora uhićen je i zatvoren te je zamalo izbjegao pogubljenje. Oko 1800. vratio se u Ameriku te počeo s napadima na institucionaliziranu religiju, a svoja je razmišljanja iznio u knjizi *The Age of Reason*. Umro je u 72. godini u New Yorku, a na sahranu mu je došlo tek šestoro ljudi.

različitih aristokrata i ranih kapitalista, zbog čega je slika o društvenoj stratifikaciji ranog američkog društva još složenija. Također, problemi radništva bili su gotovo potpuno zanemareni. (Beard, 1913: 24-26) Prema Beardu, skupina koja je sastavila i ratificirala Ustav predstavljala je kohezivnu elitu s vlastitim financijskim interesima koji su mogli biti realizirani bez većih problema nakon formiranja političkog ustrojstva po njihovoj želji. Ova interpretacija danas je uglavnom odbačena u američkim akademskim krugovima koji drže da je ključna motivacija očeva osnivača SAD-a bilo nacionalno jedinstvo, ekonomski razvoj i diplomatska sigurnost.

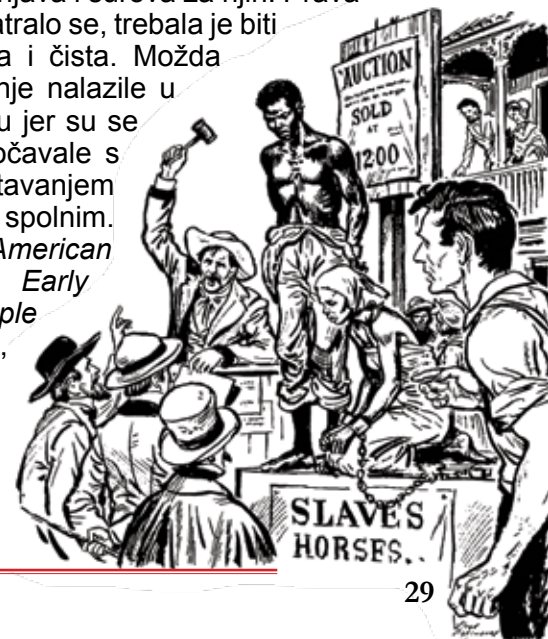
Podređeni i zaboravljeni

Počevši od Baconove pobune u Virginiji (1676.) do 1760. na području današnjeg SAD-a izbilo je ukupno osamnaest ustanaka čiji je cilj bio svrgavanje kolonijalne vlasti. Osim toga, došlo je do šest crnačkih i još nekoliko različitih pobuna. U razdoblju oko 1770-ih američki vođe uvidjeli su politički potencijal koji su ovi ustanci, i općenito nezadovoljstvo naroda, nosili te su ga odlučili iskoristiti protiv Velike Britanije i njezinih lokalnih činovnika. Ipak, tada je izbio sukob druge vrste, i to između bogatog i siromašnog stanovništva. Istraživanja porezne situacije u američkim kolonijama pokazala su kako je ranih 1770-ih 5% poreznih obveznika Bostona kontroliralo oko 49% gradskih nekretnina. Tijekom 1776. godine, kada su se revolucionarna zbivanja već zahuktala, javile su se inicijative da se narod suprotstavi dominaciji "bogatih i moćnih ljudi", no tako što je prošlo bez većeg uspjeha. Howard Zinn je napisao kako je revolucija protiv Britanskog Carstva nagovijestila daljnji tijek američke povijesti koja se sastojala u

regrutaciji ljudi nižeg društvenog statusa kako bi se borili za ideale i interese svojih vođa. (Zinn, 2003: 47-50) Zinn je pritom naglasio jednu odliku nove nacije: s obzirom na svoje enormno bogatstvo, država je mogla stvoriti najmućniju elitu na svijetu te u isto vrijeme iskoristiti srednji stalež kao svojevrsnu "tampon zonu" između dvije krajnosti američkog društva – moćnika i obespravljenih. (Zinn, 2003: 64-65)

U specifičnom položaju našle su se žene čiji su životi i dalje bili određeni idejama iz kolonijalnog doba. Iako primjerice David Reynolds tvrdi suprotno, društvena revolucija nije došla do izražaja te su patrijarhalne norme ostale gotovo netaknute. U svojoj nevidljivosti i podređenosti, veliki broj žena morao se uklopiti u okvir republikanskog ideala majke koja rađa uzorite građane, vojnike i branitelje demokracije. Obitelj i kućanski poslovi predstavljali su domenu iz koje se nisu smjele maknuti jer je politika, prema tadašnjem uvriježenom mišljenju, bila suviše složena, prljava i surova za njih. Prava žena i majka, smatralo se, trebala je biti ponizna, pobožna i čista. Možda su se crne ropkinje nalazile u najtežem položaju jer su se svakodnevno suočavale s dvostrukim ugnjetavanjem – rasnim i spolnim. (*Perspectives in American Social History, Early Republic: People and Perspectives*, 2009: 59-60)

Ropstvo nije ozbiljno dovedeno u pitanje tijekom revolucije

Razdoblje revolucionarne generacije bilo je iznimno važno, ali i paradoksalno vrijeme za povijest ropstva. S jedne strane, moralni i praktični izgovori za porobljavanje bili su uzdrmani uzimajući u obzir egalitarnističke principe revolucije. S druge pak strane, izumi mehaničkih pomagala za branje pamuka te otvaranje Jugozapada i Juga za naseljavanje i trgovinu robovima (do 1808.) utjecali su na širenje ropstva u godinama neposredno poslije rata. (*The New American History*, 1997: 34-35) Do kraja 1760-ih pitanje je bilo postavljeno prilično jasno: mogu li američki domoljubi, koji zahtijevaju svoju slobodu na principima prirodnog prava i jednakosti svih ljudi, nastaviti držati u okovima petinu kolonijalnog stanovništva? (*Slavery in Colonial America, 1619-1776*, 2005: 10) Problem je bio veći time što je ropstvo bilo prihvaćeno od strane državnih institucija i mnogih uglednika. (*Slavery in America: A Primary Source History of the Intolerable Practice of Slavery*, 2004: 6) Tako je 1757. godine protestantski svećenik Peter Fontaine iz Virginije, inače naširoko poznat kao žestoki zagovaratelj ropstva, zapisao kako u potlačivanju crnog stanovništva nema ništa loše jer je ropstvo bilo prisutno čak i u Kristovo doba. Osim toga, velika većina ljudi smatrala ga je suviše važnim za gospodarstvo da bi se ukinulo. (Middleton, 1996: 331) Britanci i Amerikanci taktizirali su oko pitanja crnog stanovništva znajući da je ono brojčano relevantno. U studenome 1775. godine kraljevski guverner Virginije John Murray izdao je proklamaciju kojom je obećao slobodu svim robovima ukoliko se pridruže britanskim snagama. Iako se nekoliko tisuća robova odazvalo na njegov poziv, tzv. Dunmoreova proklamacija nije odigrala važniju ulogu u daljnjem tijeku sukoba.

Tijekom revolucije, američki vođe smatrali su Indijance iznimno važnim strateškim partnerom čije se savezništvo s Britancima moralo spriječiti pod svaku cijenu.⁴ Ipak, nakon rata, Amerikanci su urođenička plemena sve više počeli prikazivati kao krvoločne divljake kako bi opravdali svoje težnje za širenjem prema zapadu što je donijelo i određene elemente genocidne politike. Poznata je sljedeća

⁴ Jedan od prvih sporazuma potpisanih između Amerikanaca i Indijanaca bio je tzv. *Treaty With the Delawares* (1778.) kojim je dogovoreno savezništvo tijekom rata. Delaware pleme priznato je kao nacija, a Amerikancima je bio omogućen prolaz kroz njihov teritorij.

Problem engleskog jezika i doseljenici

S političkom nezavisnošću javili su se glasovi koji su zastupali stav da je engleski jezik kojim se govori u SAD-u drugačiji od onog u Velikoj Britaniji te da bi se, shodno tome, trebala uvesti odgovarajuća lingvistička pravila i preporuke. Jedan od povoda takvim razmišljanjima svakako je bila i želja da se formira jedinstveni američki kulturni identitet koji će biti što manje povezan s onim britanskim. Iz tog su razloga mnogi povjesničari ovo razdoblje nakon rata za nezavisnost nazvali "nacionalnim periodom". Poznato je kako je Alexis de Tocqueville (1805. – 1859.), francuski politolog i povjesničar, jezik kojim se služe ljudi u SAD-u smatrao dobrim primjerom originalnih lingvističkih tendencija ostvarivih, prema njegovom mišljenju, jedino u demokratskim društvima. Pravopisne reforme Noah Webstera te pokušaj osnivanja jezične akademije (American Academy of Language and Belles Lettres) ključne su odrednice standardizacije američke varijante engleskog jezika. Iako politički vođe početka republike nisu zauzimali jedinstven stav oko jezičnog pitanja, europski doseljenici bili su prisiljeni uklopiti se u okvire željenog nacionalnog identiteta. No, bez obzira na to, upravo je kulturološka raznolikost Sjedinjene Američke Države u konačnici učinila jednom od najfascinantnijih zemalja svijeta.

izjava Sayenqueraghta (1707. – 1786.), vođe Seneca naroda: "Kada bismo imali mogućnost objaviti svijetu sve čino ve prijevare i okrutnosti koje su počinili nad našim ženama i djecom, ime divljaka bi se s puno većom pravednošću odnosilo na njih." Rođenje republike, "carstva slobode" prema Thomasu Jeffersonu (1743. – 1826.), pokazalo se pravom katastrofom za starosjedioce sjevernoameričkog kontinenta. (Oberg, 2010: 152, 164) U 19. stoljeću etničko čišćenje države od indijanskih plemena uzelo je puni zamah. (*Native American History*, 2010: 14)⁵

⁵ Zanimljiva su razmišljanja Thomasa Jeffersona koji je idealizirao Indijance kao plemenite divljake koji su "uživali veću sreću nego oni koji žive pod europskim vladama." (Sturgis, 2002: 108)

Nova država značila je propast za indijanska plemena

Još jednu specifičnu skupinu činili su europski imigranti, i to uglavnom oni iz Njemačke. Nijemci su predstavljali najveću narodnosnu grupu koja nije pričala engleskim jezikom na početku republike te su upravo iz tog razloga plijenili pozornost ključnih ljudi države. U nekoliko tekstova Benjamin Franklin (1706. – 1790.) izrazio je zabrinutost zbog porasta njemačkog stanovništva u Pennsylvaniji, koje je u njegovo vrijeme činilo trećinu ukupne populacije ove savezne države. U eseju *Observations Concerning the Increase of Mankind, Peopling of Countries, etc.* (1751.) Franklin je postavio pitanje: "Zašto bi Pennsylvanija, osnovana od strane Engleza, postala kolonija stranaca koji će uskoro postati tako brojni da će oni nas germanizirati umjesto da mi njih angliciziramo?" Očevima osnivačima doseljenici su bili potrebni kako bi se borili na njihovoj strani u vrijeme revolucije, ali su isto tako, prema riječima Johna Adamsa (1767. – 1848.), trebali "odbaciti svoju europsku kožu" te prihvatiti doktrine i norme SAD-a. (Schmid, 2001: 15-16)

Iako neki tvrde kako je američka demokracija "ideal koji se konstantno razvija" (Urofski, 1994: 3), tvrdnja iz 18. stoljeća da je Ustav uskratio određene

slobode te da je stao na put ostvarivanju društva jednakopravnih ljudi također je legitimna zamjerka. (Nash, 2006: 304) Imućni pojedinci su od samih početaka kontrolirali novine, političke, vjerske i obrazovne institucije. (Zinn, 2003: 73) Predvodnici revolucije su prije svega bili bogataši iz utjecajnih kolonijalnih krugova. George Washington (1732. – 1799.) je bio najbogatiji čovjek Amerike, John Hancock (1737. – 1796.) je bio imućni bostonski trgovac, Benjamin Franklin bogati izdavač, itd. S druge strane našli su se obrtnici, mornari, farmeri i ostali koje je retorika revolucije svrstala pod "narod" koji će izvršavati vojnu službu za nešto dodijeljene zemlje. Priče o prirodnom pravu čovjeka i općoj jednakosti nisu se ticale robova, žena, siromašnog stanovništva i urođenika. (Zinn, 2003: 65)⁶ Ako ovoj slici pridružimo još i europske emigrante, slobodno možemo zaključiti kako je ovo bilo jedno od etnički i demografski najraznovrsnijih, ali ujedno i najstratificiranijih društava svijeta.

⁶ Ženama u SAD-u odobreno je pravo glasa 1920., dok su Afroamerikanci dobili puna građanska prava 1964. godine, čime je ukinuta rasna segregacija. Indijanci su dobili pravo građanstva 1924. godine, za vrijeme predsjednika Calvina Coolidgea.

American Revolution – The Problem of Cultural Stratification and the Myth of Democracy and General Equality
by Luka Pejić

If we take into account the European absolutism and feudal monarchy model, along with its doctrines as a contrast to the events in the North America, the American revolutionary movement of the 18th century was quite radical in its political implications. Although some say that the American democracy is an "ideal that is constantly developing", an 18th century quote saying that the Constitution limited certain freedoms and prevented creating a society of people with equal rights also has truth in it. Wealthy individuals were controlling newspapers, political, religious, and educational institutions from the very beginning. The revolutionary leaders were rich men coming from influential colonial spheres. George Washington (1732-1799) was the richest man in America, John Hancock (1737-1796) was a wealthy proprietor from Boston, Benjamin Franklin was a rich editor, etc. However, there were also craftsmen, sailors, farmers and others that went by the name of "people" in the revolutionary dictionary. They were the ones who would perform military duty and receive a piece of land in return. Stories about natural law and general equality did not affect slaves, women, poor, and indigenous people. If we add European immigrants in the picture, we can say that this was one of the most ethnically and demographically diverse societies, but also one of the most stratified societies in the world.

LITERATURA:

1. Beard, Charles, 1913. *An Economic Interpretation of the Constitution of the United States*, The MacMillan Company, New York.
2. Bottero, Wendy, 2005. *Stratification: Social Division and Inequality*, Routledge, Abingdon.
3. Buell, Tonya, 2004. *Slavery in America: A Primary Source History of the Intolerable Practice of Slavery*, The Rosen Publishing Group, Inc, New York.
4. Middleton, Richard, 1996. *Colonial America – A History, 1585-1776*, drugo izdanje, Blackwell Publishers Ltd, Oxford.
5. Miller, John C., 1965. *Origins of the American Revolution*, Stanford University Press, Stanford.
6. Nash, B. Gary, 2006. *The Unknown American Revolution: The Unruly Birth of Democracy and the Struggle to Create America*, Penguin Books, London.
7. *Native American History*, 2010. urednik J. E. Luebering, Britannica Educational Publishing, New York.
8. Oberg, Michael Leroy, 2010. *Native America: A History*, Blackwell Publishers Ltd, Oxford.
9. *Perspectives in American Social History, Early Republic: People and Perspectives*, 2009. urednik Andrew K. Frank, ABC-CLIO, Inc, Santa Barbara.
10. Reynolds, David, 2010. *America, Empire of Liberty*, Penguin Books, London.
11. Saunders, Peter, 1990. *Social Class and Stratification*, Routledge, London.
12. Schmid, Carol L. 2001. *The Politics of Language: Conflict, Identity, and Cultural Pluralism in Comparative Perspective*, Oxford University Press, Oxford.
13. Sturgis, Amy H., 2002. *Presidents from Washington through Monroe, 1789-1825*, Greenwood Press, Westport.
14. *The New American History*, 1997. urednik Eric Foner. Temple University Press, Philadelphia.
15. Urofski, Melvin I., 1994. *Basic Readings in U.S. Democracy*, United States Information Agency, Washington.
16. Wood, Betty, 2005. *Slavery in Colonial America, 1619-1776*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, Oxford.
17. Zinn, Howard, 2003. *A People's History of the United States*, The New Press, New York.